

СПЕЦИАЛНОСТ ТЕОЛОГИЯ ПРИ ШУМЕНСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ – 30 ГОДИНИ ПО-КЪСНО

Галя Йорданова, Илонка Стоянова

THEOLOGY STUDIES AT THE UNIVERSITY OF SHUMEN - 30 YEARS LATER

Galya Yordanova, Ilonka Stoyanova

Abstract: *This article presents a short history of theological studies at the University of Shumen, from the program's inception to the present. Emphasis is placed on the conducted program accreditations of the professional field, which provide information about the state and development of the specialty.*

Key words: *theological studies, history of accreditations*

<https://doi.org/10.46687/WCDI2644>

Шуменският университет „Епископ Константин Преславски” е единственото висше училище в Североизточна България, което предлага обучение по специалност *Теология* и осигурява специалисти богослови за нуждите на Българската православна църква, обществени и културни институции, занимаващи се с проблемите на религията и теологията.

Професионално направление 2.4. Религия и теология се интегрира органично в академичната структура на Факултета по хуманитарни науки, което спомага за изграждането на оптимална образователна и научна среда, включваща висококвалифициран преподавателски екип с потенциал за осъществяване на редица съвместни научни и образователни проекти и дейности. Направлението се развива стабилно, като стремежът е да се постигне баланс между теологичното обучение, утвърдено в българската образователна традиция и нови, прагматично ориентирани и тясно свързани с динамиката на пазара на труда в региона и страната специалности и магистърски програми.

Целта на настоящия доклад е да представи максимално обективно състоянието и развитието на специалност *Теология* въз основа на проведените акредитационни процедури от НАОА.

I. Кратка история на специалността

Специалност *Теология* е основана през 1991 г. Инициативата за това е на гл. ас. д-р Пейо Димитров и проф. д-р Славчо Вълчанов и осъществена от проф. д.и.н. Тотю Тотев. Първоначално в Катедрата по базови богословски дисциплини преподават хабилитирани преподаватели от Софийския университет. Първият асистент, който след конкурс е назначен през декември 1992 г. на основен трудов договор, е архимандрит Павел Стефанов.

Отначало специалност *Теология* се администрира към Факултета по българска филология, история и богословие, а от декември 1999 г. до днес тя е в рамките на Факултета по хуманитарни науки.

Своята двайсетгодишна специалността отбелязва през 2011 г. с международна научна конференция. Докладите от нея са публикувани в юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. Ангел Кръстев и 20-годишнината от създаването на специалност *Теология* в Шуменския университет.

Двадесет и петгодишнината на специалността е чествана през 2016 г. отново с международна научна конференция, открита на 9 декември от Негово

Високопреосвещенство Варненският и Великопреславски митрополит Йоан. В научната програма заедно с преподавателите от Шуменския университет вземат участие и преподаватели от Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Представена също така е и книгата на проф. д-р архим. Павел Стефанов „Качествата на кандидатите за свещенослужители според Библията, православните канони и българското църковно право“. В рамките на научната конференция Варненският и Великопреславски митрополит Йоан освещава специализиран кабинет по църковна история, археология и богословие, който се намира в Корпус 3 на университета.

Поради пандемията от COVID-19 и обявеното в страната извънредно положение през 2021 г. тридесетгодишнината на специалността нямаше възможност да бъде отбелязана.

II. Хронология на процедурите на НАОА за професионално направление 2.4. Религия и теология

Първата акредитация на професионалното направление съвпада с първата институционална акредитация на Шуменския университет. С решение на НАОА към МС от 27.05.1997 г. е разкрита процедура за комплексно институционално оценяване на ШУ (Vachkova 2011: 179). Процедурата за оценяване и акредитация на специалност *Теология* от професионално направление 2.4. *Религия и теология* във Факултета по хуманитарни науки при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ е финализирана с решение от 28 ноември 2002 г. на Акредитационния съвет на НАОА. Според това решение НАОА дава програмна акредитация на специалност *Теология* за образователно-квалификационните степени „бакалавър“ и „магистър“ във Факултета по хуманитарни науки при Шуменския университет с оценка „Добра“. Сроктът на акредитацията е пет години, като са направени три препоръки, свързани с попълването на академичния състав в специалността, както и с реструктуриране на учебните планове на ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“, съобразно новите държавни изисквания. Катедрата по теология полага системни, целенасочени и резултатни усилия за изпълнение на направените препоръките. Съществен елемент от този процес е фактът, че за периода 2002-2005 г. НАОА не е направила допълнителни препоръки за развитието на специалността, свързани с процедурите на следакредитационното наблюдение и контрол.

Втората акредитационна процедура е през 2008 г. На заседание, проведено на 10.12.2008 г. (Протокол № 33) Постоянната комисия по Хуманитарни науки и изкуства дава програмна акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология в Катедрата по теология във Факултета по хуманитарни науки на ШУ „Епископ Константин Преславски“ за ОКС „бакалавър“ и ОКС „магистър“, на основание на обща оценка „Добра“, а срокът на валидност на акредитацията е шест години. Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства на НАОА прави 4 препоръки, свързани с придобиването на докторска степен от редовните асистенти, с подготвяне на нови учебници и учебни помагала по основните богословски дисциплини, както и с увеличаване на броя на избираемите дисциплини и преодоляване на дублиращи дисциплини в учебния план на ОКС „магистър“. През 2012 г. е приключена процедурата за следакредитационно наблюдение и контрол на

професионално направление. Акредитационният съвет констатира, че са изпълнени всички препоръки, като с частично изпълнение е единствено препоръката за придобиването на докторска степен от редовните асистенти.

През следващия акредитационен период (2009 - 2014 г.) обучението в двете ОКС се осъществява от 10 преподаватели в професионалното направление, но трима от професорите са напуснали поради пенсиониране или ранна кончина. Така общият брой на преподавателите в катедрата става 7 (петима са на основен трудов договор, двама – на втори); 5 от преподавателите на ОТД имат научна специалност по теология: 2 професори са „доктори на науките“, 2 доценти и 1 асистент е „доктор“, а двете асистентки са пред защиты.

В образователния процес участват и преподаватели от други ОСЗ, които осигуряват непрофилиращите дисциплини от учебния план на специалност *Теология* (Чужд език и Спорт). При обучението за придобиване на професионална квалификация „учител“ се включват и преподаватели от катедрите „Технологично обучение, професионално образование и предучилищна и начална училищна педагогика“, „Психология“, „Педагогика и управление на образованието“ от Педагогическия факултет на ШУ.

Сполучливо е решението на катедрата Педагогическият модул да има избираем статус и да не влиза в основната структура на учебния план на ОКС „бакалавър“ по специалността *Теология*. Така хорариумът на Педагогическия модул се явява като допълнителен и по такъв начин не изземва хорариума на дисциплините от специалността *Теология*.

Според доклад на ЕГ проблемите в обучението на ОКС „бакалавър“, редовно и задочно обучение, и ОКС „магистър“ от магистърската програма *Теология*, редовно и задочно обучение, в ШУ са свързани преди всичко с преподавателския състав на Катедрата по теология.

Четири области на обучение в специалността *Теология*, а именно библиестика, историческо богословие, систематическо богословие и практическо богословие, които би трябвало да бъдат обслужвани поне от 2 катедри, в Катедрата по теология към ШУ се покриват от една единствена катедра. Специалистите богослови, които преподават в направлението, водят голям брой дисциплини, което влияе на качеството както на преподаването, така и на научната продукция на преподавателите.

През месец декември 2014 г. в Шуменския университет пристига ЕГ в състав, утвърден от Акредитационния съвет на НАОА от 13.11.2014 г. (Протокол № 21) – ръководител: проф. дфн Цветана Георгиева Петрова и членове: доц. д-р Димитър Попмаринов Киров, докторант Свилен Димитров Спасов. Наблюдаващ процедурата е проф. дфн Калин Янакиев, член на ПКХНИ.

Посещението в университета е осъществено в периода 3 – 5 декември 2014 г. Срещите, проверките и огледите на цялостната дейност са уточнени и организирани по предварително съгласувана програма, която осигурява редица срещи с преподаватели от Катедрата и студенти от специалността.

Със свое решение от 04.02.2015 г. (Протокол № 2) Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства към НАОА дава програмна акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология в ШУ „Епископ К. Преславски“ за образователно-квалификационна степен „бакалавър“ – специалност *Теология*, редовна и задочна форма на обучение, на основание обща

оценка 4.63 и срок на валидност на акредитацията три години с направени шест препоръки: да бъдат осигурени хабилитирани преподаватели по „Библеистика“ и „Систематика“; да се повиши качеството на преподаване със съвременни стандарти и методи на обучение; категорично, при пълна прозрачност да бъдат изяснени на научно равнище случаите на заимстване на чужди текстове без позоваване на същинските автори, отразени в доклада на ЕГ; да се създаде специализиран библиотечен фонд за обучението по Теология; да се повиши участието на студенти в научни конференции и проекти; да се увеличат научните публикации на преподавателите в специализирани издания, а също и участието им в национални и международни форуми.

На основание дадената оценка въз основа на чл. 70 от Правилника за дейността на НАОА и във връзка с чл. 64 от Правилника, Постоянната комисия за следакредитационно наблюдение и контрол изиска представянето на Програма от мерки за отстраняване на констатираните слабости и изпълнение на задължителните препоръки на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства. Програмата от мерки е представена с писмо № РД-09-591/01.06.2015 г. до зам.-председателя на НАОА по САНК доц. д-р Станка Величкова. На свое заседание от 25.06.2015 г. (Протокол № 13) Постоянната комисия за следакредитационно наблюдение и контрол одобрява представената програма.

Ниската акредитационна обща оценка 4.63 и срок на валидност на акредитацията три години от 2015 г. е следствие на криза в кадровия състав в Катедрата по теология – внезапната кончина на проф. д.и.н. архим. Павел Стефанов, както и проблеми със спазване на научната етика в институцията. Катедрата предприема редица мерки за укрепване на професионалната структура на колегиума и допълва неговия професионален профил, осигурява стабилност на обучението в специалността чрез оптимално съчетаване на опита и профила на настоящия преподавателски състав със специфичния научен и преподавателски профил на привлечените колеги. Например привличането на доц. д-р Светослав Риболов за водене на дисциплините *Библейски гръцки език*, *Латински език*, *Агиология*, *Патрология*, *Догматическо богословие*, на доц. д-р Ивайло Найденов за водене на дисциплините *Въведение в Стария Завет*, *Тълкувание на Стария Завет*, оптимизират образователната среда и по този начин повишават качеството на образователния процес. Споделените добри образователни практики и изследователски идеи, изградените добри контакти с Богословския факултет на СУ не само подпомагат образователната среда, но и дават възможност за научно и професионално израстване на членовете на Катедрата по теология. Също така са привлечени двама преподаватели на граждански договор – проф. д-р Иван Желев (СУ) и протойерей д-р Теодор Стойчев – за водене на курс лекции и семинарни занятия по *Въведение и Тълкувание на Новия Завет*.

Във връзка с препоръката на ЕГ за пълна прозрачност да бъдат изяснени на научно равнище случаите на заимстване на чужди текстове без позоваване на същинските автори са разгледани проблемите на научната етика на специално заседание на КС (Протокол № КД-01-08/2.04. 2015 г.), на което присъства Зам.-деканът на ФХН по акредитацията и качеството на обучението доц. д-р Стефка Калева. Проведеният разговор има важно значение за възстановяване на климата на доверие, който е нарушен в хода на възникналата

ситуация. Колегите от катедрата подкрепят заявената позиция, проявяват разбиране за недопустимостта на подобно поведение и декларират готовност с по-нататъшната си дейност да допринесат за възстановяването на престижа на професионалното направление в академичната общност. Вследствие на това, считано от 1.04.2015 г., проф. Ангел Кръстев вече не е част от академичната общност. Колегиумът полага много усилия за изграждане на атмосфера на колегиалност, добронамереност, откритост и градивност с оглед на бъдещото развитие на академичния състав и професионалното направление, чрез насочване на основното внимание на КС към: обсъждане в конструктивна и добронамерена атмосфера на научната продукция на колегиума; творчески разговори за новостите в богословската наука, възможностите за научното развитие на преподавателския и особено на асистентския състав.

Всички заседания на КС са в градивна насока: към разработване на нови форми на работа със студентите, включително и на отделните издания на студентско-преподавателския научно-практически семинар; към организиране на творчески срещи с колеги богослови от други университети и институции; представяния на книги, обсъждане на научноизследователската дейност през годината и др. Това спомага за изграждане на добра научна среда и творческа атмосфера, за развитието на научните контакти и разгръщането на творческите възможности на преподавателите от професионалното направление. През периода успешно защитава своята дисертация гл. ас. Илонка Стоянова.

Трябва да се отбележи и изграждането на специализиран Кабинет по църковна история, археология и богословие (каб. 314 в Корпус 3 на Университета) въз основа на дарения от личната библиотека на проф. д-р Павел Стефанов. Ремонтът на кабинета е осъществен със средства на ШУ, а със средства на ФХН е извършено оборудването му. Паралелно с това се каталогизира получената като дарение литература. По този начин се дава възможност на преподавателите и студентите от професионалното направление за запознаване с новостите в научната област и за поддържане на непрекъснат интерес към актуалните научни изследвания у нас и в чужбина. На свое заседание (Протокол № РД-05-4 от 11.12.2015 г.) АС на ШУ взема решение аудитория 318 в Корпус 1 да носи името на проф. д.и.н. Тотю Тотев.

В писмо № 804/ 05.07.2016 г. на Зам.-председателя на НАОА по САНК доц. д-р Станка Величкова до Ректора на ШУ „Епископ К. Преславски” в съответствие с чл. 70 от Правилника на НАОА и процедурата за следакредитационно наблюдение и контрол е изискан самооценяващ доклад за изпълнението на препоръките от последната акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология.

Докладът за отстраняване на констатираните слабости и за изпълнение на задължителните препоръки на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства на НАОА е обсъден на заседание на ФС от 17.06.2016 г., Протокол № ФД-02-10, и утвърден на заседание на АС на ШУ „Епископ Константин Преславски” с Протокол № РД-05-12/22.07.2016 г.

На 14.11.2016 г. в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ пристига на посещение Експертна група на НАОА по процедура за следакредитационно наблюдение и контрол по изпълнение на препоръките, формулирани в решението на Постоянната комисия по хуманитарни науки и

изкуства от 04.02.2015 г. при програмната акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология в Шуменския университет. В състава на ЕГ са следните членове: проф. д-р Златоживка Здравкова – председател; доц. д-р Димо Пенков (СУ), Емил Петров (ВТУ) – студент. В работата си ЕГ осъществява редица срещи с групата, разработила доклада за изпълнение на програмата от мерки за отстраняване на констатираните слабости, формулирани в решението на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства, както и срещи със студенти и потребители на кадри.

От 1 март 2017 г. Катедрата по теология остава в намален числен състав, което е в несъответствие с член 26 „д“ от Закона за висшето образование. С протокол № 2/04.02.2015 г. Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства към Националната агенция по оценяване и акредитация поставя оценка 4.63 от максимална 10 при програмната акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология за образователно-квалификационна степен „бакалавър“ по специалността „Теология“. Това лишава Шуменския университет от възможността да обучава по магистърска и докторска програма в това направление. Ръководството на Катедрата по теология в лицето на доц. Стефанов не полага никакви усилия да изпълни пълноценно препоръките на НАОА и да укрепи катедрата и обучението по направление „Религия и теология“ с хабилитиран състав на първи основен трудов договор (bnг 2017). Вследствие на това Катедрата по теология преминава под административното ръководство на Катедрата по история и археология.

Следващата акредитационна процедура е реализирана през 2017 г. Докладът самооценка е изготвен от комисия, назначена със заповед № ФД-02-10 от 21.04.2017 г. на Декана на Факултета по хуманитарни науки – председател: доц. д-р Стефан Стефанов, членове: проф. д.теол.н. Румен Ваташки, гл. ас. д-р Галя Йорданова, гл. ас. д-р Илонка Стоянова, Пламена Енчева (студент), и изпратен в НАОА.

На 18.10.2017 г. Експертна група в състав: проф. д-р Иван Камбуров – ръководител на ЕГ, доц. д-р Димитър Попмаринов Киров – ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“, Марина Маринова – студент от СУ „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Татяна Батулева-Кънчева – наблюдаващ процедурата, посещава Шуменския университет. Проведени са срещи с Ректорското ръководство, преподаватели, студенти и с потребители на кадри, вследствие на което с решение на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства (Протокол №15/13.12.2017 г.) е дадена програмна акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология към Факултета по хуманитарни науки на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“, образователно-квалификационна степен „бакалавър“, редовна и задочна форми на обучение с акредитационна оценка 7.71 и срок на валидност пет години с направени четири препоръки: да се оптимизира учебният план, като се намали хорариумът на дисциплините, които не са базови за специалността; да се обявят конкурси за хабилитиране; да се попълни съставът с преподаватели на I-ви основен трудов договор; да се увеличи участието на студенти в програми за международна мобилност. Определен е капацитет на професионално направление 2.4. Религия и теология в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“ за ОКС „бакалавър“ (редовна форма на обучение) 100 студенти. Въпреки че е даден

капацитет и за задочно обучение, тази форма на обучение не се реализира в направлението от учебната 2009-2010 г.

В решението на Постоянната комисия към НАОА на вниманието на университета са изведени четири задължителни препоръки. За изпълнение на това решение към ОСЗ е създадена комисия и е разработена програма от мерки за отстраняване на констатираните слабости и изпълнение на задължителните препоръки. Програмата е приета на заседание на Факултетния съвет на Факултета по хуманитарни науки (Протокол ФД-02-11/23.03.2018 г.).

През периода на САНК няма промяна в основното структурно звено, в което се провежда обучението в професионално направление 2.4. Религия и теология – това е Факултетът по хуманитарни науки.

С писмо изх. № 1135/10.12.2020 г. в съответствие с чл. 70 и във връзка с чл. 62 от Правилника за дейността на НАОА е изискан доклад за изпълнение на препоръките от предходната акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология в ШУ „Епископ Константин Преславски“. За изработване на Доклада е избрана Комисия в следния състав (Протокол ФД-02- 09/21.05.2020 г.) – председател: доц. д-р Теодор Божидаров Стойчев и членове: гл. ас. д-р Илонка Христова Стоянова, гл. ас. д-р Галя Вълчева Йорданова, Цветомира Бойкова Радева – студент, II курс, теология, ОКС „бакалавър“. Представеният доклад за изпълнението на задължителните препоръки на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства е обсъден и приет на заседание на Комисията по акредитация на ШУ и утвърден от АС на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ (Протокол № РД-05-05/29.01.2021 г.).

В изпълнение на препоръката учебният план на специалност *Теология* от ОКС „бакалавър“ е актуализиран, като са спазени всички изисквания на *Правилника за структурата и организацията на процеса на обучение* (Гл. IV. Учебни планове и програми) и *Процедурата за разработване и актуализиране на учебна документация в ШУ*. В съответствие с предвидената за това процедура със заповед № ФД-03-66А е определена Комисия за актуализиране на учебен план на специалност *Теология* в състав – председател: доц. д-р Тодор Тодоров и членове: гл. ас. д-р Илонка Стоянова, гл. ас. д-р Галя Йорданова, Никола Бонев – студент, редовно обучение.

На КС от 14 март 2018 г. (Протокол № КД-01-06) са представени предложенията на Комисията за актуализация на учебния план на специалност *Теология*. След направено обсъждане КС гласува положително направените предложения за промени в учебния план на специалността. Учебният план е приет от ФС и утвърден от Академичния съвет с протокол № 7/30.03.2018 г. и е в сила за прием 2018/2019 г.

В изпълнение на препоръката на НАОА при актуализирането на учебния план на специалност *Теология* за учебната 2018/2019 г. (съобразно предвидения в препоръката срок) учебният план на специалност *Теология* е оптимизиран както следва:

1) 5 от задължителните дисциплини, които не са базови за специалността, с общ хорариум от 75 ч. лекции и 105 часа семинарни упражнения не са включени в актуализирания учебен план; оптимизираното учебно съдържание на 3 от тях в редуциран вид е включено в базови богословски

дисциплини, като освободеният хорариум преминава към тези базови дисциплини;

2) хорариумът от 55 ч. лекции и 25 часа семинарни упражнения на 3 избираеми блока, които не са включени в актуализирания план, е предоставен на базови учебни дисциплини;

3) 2 дисциплини с общ хорариум 15 ч. лекции и 40 ч. семинарни упражнения преминават от задължителния блок в блока от избираеми дисциплини;

4) 2 от дисциплините се обединяват в 1 с оптимизирано учебно съдържание.

В резултат от актуализацията:

1) броят на дисциплините, които не са базови, е намален от 28 (58%) дисциплини на 18 (53%).

2) Освободен е ресурс от 315 ч. аудиторна заетост (145 ч. лекции и 170 ч. семинарни упражнения). От тях 80 часа семинарни упражнения са предоставени на дисциплините Спорт (40 ч.) и Чужд език (40 ч.). С останалите 235 часа е увеличен хорариумът на базовите дисциплини от учебния план.

В изпълнение на препоръката за обявяване на конкурси за хабилиране е обявен конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“, в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.4. Религия и теология, научна специалност „Библеистика – Нов Завет“. Конкурсът е обявен с решение на КС (Протокол № КД-01-06/14.03.2018 г.), на ФС (Протокол № ФД-02-011 от 23.03.2018 г.), на АС (Протокол № РД 05-07/30.03.2018 г.), обявен е в Държавен вестник бр. 34, 20.04.2018 г. Със Заповед РД-16-092 от 14.06.2018 г. е назначено Научно жури по процедура за заемане на академична длъжност доцент в ШУ „Епископ Константин Преславски“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.4. Религия и теология (Библеистика – Нов завет). Спазена е процедурата, предвидена в Правилника за развитие на академичния състав в Шуменския университет. На конкурса се явява един кандидат. Научно жури с състав: доц. д-р Ивайло Найденов (председател) и членове: проф. д. теол. н. Емил Трайчев, проф. д-р Божидар Андонов, проф. д-р Иван Желев, доц. д-р Екатерина Дамянова, доц. д-р Димитър Попмаринов, доц. д-р Мариян Стоядинов, предложи да бъде избран ФС Теодор Божидаров Стойчев за *доцент*, който след избирането му от ФС (Протокол № ФД-02-01от 21.09.2018 г.) със заповед на Ректора на ШУ РД-10-1917 от 17.10.2018 г. е назначен на основен трудов договор в ШУ.

С назначаването на доц. д-р Теодор Стойчев броят на хабилираните преподаватели с научна специалност в областта на ПН 2.4. Религия и теология вече е 3, което спомага за по-доброто осигуряване на учебния план на специалността с преподаватели с нужния профил и квалификация. Предприетата мярка укрепва професионалната структура на академичния състав по специалността и допълва нейния професионален профил.

За осигуряване на обучението с преподаватели на I ОТД с нужната квалификация и доказана компетентност в областта на теологическото знание се използват и възможностите на вътрешноинституционалната мобилност. В квалификационната структура на преподавателския състав са включени преподаватели от други структурни звена с научна специалност, съответстваща

на дисциплините от учебния план: проф. д-р Добромир Добрев (с редица изследвания в областта на религиозната философия); проф. д-р Ростислава Тодорова-Енчева (с редица публикации в областта на християнското изкуство и иконографията); проф. д.и.н. Бисер Георгиев (автор на учебно пособие в областта на историята на религиите); доц. д-р Константин Константинов (с публикации в областта на църковната археология).

В обучаващия екип са привлечени и колеги специалисти по средновековна българска книжнина – проф. д-р Веселин Панайотов, доц. д-р Грета Стоянова, и по история на българския език – доц. д-р Анета Тихова.

Катедрата осигурява учебния процес в рамките на предвидения от ЗВО толеранс, като кани за преподаватели на допълнителен трудов договор и на хонорар специалисти със съответната научна специалност от други висши училища: доц. д-р Ивайло Найденов (СУ „Климент Охридски“), доц. д-р Костадин Нушев (СУ „Климент Охридски“), доц. д-р Екатерина Дамянова (СУ „Климент Охридски“).

Със своята инициативност и богат изследователски опит всички привлечени колеги спомагат за разнообразяване на формите за работа със студентите, за включването им в различни образователни извънаудиторни дейности. Предприетата мярка укрепва и допълва професионалния профил по направление 2.4. Религия и теология и осигурява стабилност на обучението в специалността чрез оптимално съчетаване на опита и профила на настоящия преподавателски състав със специфичния научен и преподавателски профил на привлечените колеги.

Във връзка с чл. 81, ал. /2/ Закона за висшето образование¹, се наложи предсрочно разкриване на процедура за програмна акредитация на ПН 2.4. Религия и теология в Шуменския университет.

Докладът самооценка е изготвен от комисия, назначена със заповед № ФД-03-109 от 19.04.2021 г. на Декана на Факултета по хуманитарни науки: председател: доц. д-р Стефан Ненчев Стефанов и членове: проф. д.теол.н. Румен Атанасов Ваташки, доц. д-р Теодор Божидаров Стойчев, гл. ас. д-р Галя Вълчева Йорданова, гл. ас. д-р Илонка Христова Стоянова, Цветомира Бойкова Радева (студент). Докладът е рецензиран от доц. д-р Стефан Минков, приет е от АС (Протокол № РД -05-10 от 25.06.2021 г.) и изпратен в НАОА.

С Протокол № 28/25.11.2021 г. е утвърден съставът на ЕГ: проф. д-р Димитър Попмаринов Киров, (ВТУ) – ръководител на ЕГ; доц. д-р Адриана Любенова – (ПУ), докторант Здравко Кънев (СУ). Наблюдаващ процедурата: проф. д-р Христо Тодоров, член на ПКХНИ.

В доклада на ЕГ е отбелязано, че са взети съществени мерки за изпълнение на направените препоръките. При изработването на учебния план се търси оптимално съотношение между задължителен блок от дисциплини (ЗД), осигуряващи фундаментални знания, умения и компетенции на студентите, избираеми дисциплини (ИД), които обогатяват професионалния им профил с

¹ Закон за висшето образование, чл. 81, ал. /2/: „Оценяването на едно и също професионално направление се извършва едновременно за всички висши училища по утвърден от Националната агенция за оценяване и акредитация график на всеки 4 години”.

актуални теми и изследвания в областта на професионалното направление, и факултативни дисциплини (ФД), спомагащи за изграждането на важни професионални умения и допълващи общата подготовка на студентите.

В структурно отношение пет задължителни дисциплини, които не са основополагащи за богословското образование, са извадени от учебния план и хорариум от 235 часа от извадените дисциплини е прехвърлен към блока на базовите. Общо дисциплините в учебния план на ОКС „бакалавър“ са 34. От тях 24 задължителни, 9 избираеми и 1 факултативна. Увеличен е делът на избираемите и факултативните дисциплини в учебния план на специалността. Динамика на съотношението на ЗД:ИД:ФД в учебните планове на специалността в Професионално направление 2.4. Религия и теология, ОКС „бакалавър“ към учебната 2016/2017 г. в % са: 77.78 : 22.22 : 0.00, а в последния действащ план на образователната програма са: 70.59 : 26.47 : 2.94.

Като цяло всички направени промени в учебните планове водят до подобряване на качеството на обучението чрез неговата индивидуализация и чрез отчитане на динамиката в потребностите и интересите на студентите, което повишава тяхната мотивация за активно участие в образователния процес.

Преподавателите от професионално направление 2.4. Религия и теология, които работят на I ОТД, са се утвърдили като специалисти в своите научни области. Сред тях през отчетния период има членове на международни, национални и регионални научни организации и институции. Колегията работи активно в редакционните екипи на университетски и факултетски издания, годишници и научни поредици.

В ПН 2.4. Религия и теология за периода (2016-2022) преподават 19 преподаватели. От тях 5 преподаватели на ОТД – 1 професор (проф. д. теол. н. Румен Ваташки), 2 доценти (доц. д-р Теодор Стойчев, доц. д-р Стефан Стефанов), 2-ма гл. ас. с научна степен „доктор“ (гл. ас. д-р Илонка Стоянова, гл. ас. д-р Галя Йорданова).

Всички преподаватели от професионалното направление, които през последните 3 години са преминали атестация, са получили положителна оценка, като някои от преподавателите са преминали две атестации.

Наред с организирането на качествено обучение в ОКС „бакалавър“ академичното ръководство разглежда като своя важна задача и акредитирането на ОКС „магистър“ в направление 2.4. Религия и теология. Затова в доклада самооценка, изготвен за последната акредитация, се предлага магистърска програма „Християнско наследство и поклонничество“.

Проектът за учебен план за ОКС „магистър“ е разработен в два варианта: за завършили специалности от професионално направление 2.4. Религия и теология (с продължителност на обучението 2 семестъра) и за завършили други професионални направления (с продължителност на обучението 3 семестъра). Идеята за разкриването на ОКС „магистър“ е осигуряване перспектива за академично израстване на бакалаврите теолози, което ще повиши тяхната мотивация. Магистърска програма с такъв образователен профил ще разшири базовата подготовка студентите, като им предостави допълнителни възможности за реализация. От друга страна, от предлаганата магистърска програма могат да се възползват студенти с професионални и лични интереси в областта на

опазването, популяризирането и разпространението на православно духовно наследство.

Дисциплините в проекта за учебен план на ОКС „магистър“ „Християнско наследство и поклонничество“ общо са 14: 10 – задължителни, 3 избираеми и 1 факултативна. Като цяло осигуряването на лекционните курсове в магистърската програма с хабилитирани преподаватели на ОТД е на 100%.

Акредитационният съвет на НАОА на свое заседание от 31.03.2022 г. (Протокол 7) взема решение и дава програмна акредитация на ПН 2.4. Религия и теология в Шуменския университет с обща оценка 7.97. Определеният срок на валидност е до следващата акредитация, съгл. чл.81, ал.2 от ЗВО и графика за акредитация на професионалните направления. Общия капацитет на обучаваните студенти е 140 (в ОКС „бакалавър“ – 100 студенти, в ОКС – „магистър“ – 40). Направени са три препоръки, свързани с увеличаване на академичния състав с преподаватели от същото направление, както и организиране на учебен процес в заявената магистърска програма².

Един от основните приоритети на ШУ, заложен в Стратегията за развитие на университета, е: „... Поставяне на студента в центъра на образователната политика като активна страна в осигуряването на знания, умения, навици, начини на познание на широка научна основа и в отговор на потребностите за устойчиво развитие на обществото”.

В тази връзка от създаването на специалността броят на студентите варира различно, тъй като до 2009 г. е имало и задочна форма на обучение. В справката до 2011 г. са завършили висшето си богословско образование и са се дипломирали 400 човека (Krstev 2013: 7).

За периода 2011-2021 г. в професионалното направление 2.4. Религия и теология са се дипломирали общо 150 студенти, посочени в Табл. 1:

Табл. 1. Дипломирани студенти в ПН 2.4. Религия и теология (2011-2021 г.)

Година на дипломиране	ОКС бакалавър		ОКС магистър	Общо
	редовно	задочно	задочно	
2011	10	9	3	22
2012	13	6	6	25
2013	11	1	14	26
2014	9	-	7	16
2015	9	-	2	11
2016	9	-	3	12
2017	7	-	-	7
2018	6	-	-	6

² Доклад на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства за резултатите от извършеното оценяване по процедура за програмна акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология в ШУ „Епископ Константин Преславски“ - <https://www.neaa.government.bg/images/Akreditirani_PN/dokladi_otPN/Doklad_PKHNI-PN-2.4-SHU-2022act_p.pdf> (status 02.05.2022).

2019	11	-	-	11
2020	11	-	-	11
2021	3	-	-	3

На държавните изпити всички студенти показват среден успех Мн. добър.

През 2011 г. в специалността са следвали 61 студенти бакалаври, от тях 41 редовна форма на обучение и 20 в задочна. Катедрата е обучавала 15 студенти магистри (Krastev 2013: 8).

За акредитационния период (2017/2018 - 2020/2021 г.) в професионално направление 2.4. в ШУ са се обучавали средно на година по 43,4 студенти в ОКС „бакалавър“, редовна форма. Следователно за последния десетгодишен период се наблюдава увеличение на избраните професионалното направление, което говори за осъзнат избор и стабилен интерес към специалността.

Според Правилника за структурата и организацията на процеса на обучение на ШУ (ПСОПО) едновременно с придобиването на съответната образователно-квалификационна степен (бакалавър, магистър) студентите от ШУ могат да придобият квалификация „учител“. Придобиването на тази квалификация се осъществява при спазване на регламентираните държавни изисквания в Наредбата за държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация „учител“ (Обн. ДВ, бр. 89 от 11.11.2016 г., изм. и доп. ДВ, бр.10 от 5 февруари 2021 г.). Обучението се извършва по специално разработени за това учебни планове приложения, които са достъпни в сайта на университета. От тази възможност в периода 2016 - 2021 г. са се възползвали 18 студенти от професионалното направление.

Научноизследователската дейност на преподавателите и студентите се планира ежегодно в Годишния план за научноизследователската и художественотворческата дейност на катедрата и се отчита ежегодно в годишните ѝ отчети по НИХТД.

Включването на талантливите студенти в изследователския процес спомага за прецизирането и фокусирането на техните научни интереси, изграждането на изследователски усет и устойчива мотивация за научни занимания, която впоследствие да прерасне в устойчив стремеж към научно израстване и търсене на реализация в сферата на образованието и науката.

През периода 2017 - 2021 г. са реализирани 74 участия на студенти в проекти, като 53 от тях са участия в национални проекти (Проект BG05M2OP001-2.002-0001 „Студентски практики – Фаза I“; Проект BG05M2OP001-2.013-0001 „Студентски практики – Фаза 2“, финансирани от Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020). В последните 4 години се забелязва засилено и активно участие на студенти теолози (21 бр.) в научните проекти на катедрата.

Студентите от направлението, самостоятелно или в съавторство със своите научни ръководители, участват в ежегодно организирани научни форуми на Катедрата: Рождественски академични четения, Кръгла маса „Пролетни празници на духовността“. Вземат участие и публикуват свои разработки в Международен филологически колегиум „Слово и общество“ (2018, 2020), Национален филологически колегиум „Интердисциплинарни диалози“

(2017), Студентската научна конференция „Екология и околна среда“ (2021, 2022).

Формите на извънаудиторна заетост, в които студентите се включват съобразно своите интереси, ниво на подготовка и възможности, са функциониращите от 2015 г. две проблемни групи: за *Източно-църковно пеене* с научен ръководител доц. д-р Стефан Стефанов и *Основи на християнската философия* с научен ръководител гл. ас. д-р Галя Йорданова.

За затвърждаване на теоретическите знания студентите от III курс теология участваха през 2019 в теренен семинар „Християнска архитектурна традиция в Плиска и Велики Преслав“.

От 2017 г. добра практика за художественотворческа дейност са ежегодно организираните работилници, свързани с големите християнски празници: Рождественска работилница за малки и големи и Великденска работилница за малки и големи, които се провеждат с деца от неделното училище към храм „Св. св. Константин и Елена“, с. Осмар, Шуменска област.

Регулярно се проучва студентското мнение и мнението на потребители за качеството на обучение, като за целта са разработени унифицирани анкетни карти.

Анкетирането се извършва ежегодно по график, отразен в Работната програма по качеството на образованието. За периода 2017 - 2020 г. са анкетираны 43 новоприети студенти, 10 студенти за обучението по конкретна дисциплина, 35 завършващи и 24 завършили студенти.

Анкетите за новоприети студенти очертават профила на студентската популация, ефикасните пътища за информиране и мотивиращите фактори при вземането на решения от кандидат-студентите. 95% от студентите отговорят, че при кандидатстването си са посочили на първо място специалността, по която се обучават. За 57.10% от новоприетите анкетираны изборът на специалността е свързан с това, че тя „отговаря на личните интереси и възможности“ на анкетираны.

Работата на академичния състав от професионалното направление се оценява високо от студентите. 100% от анкетираныте посочват като „много добро“ обучението по дисциплината.

100% от завършващите и завършилите професионалното направление студенти заявяват, че са удовлетворени от обучението си по специалността и са подготвени в голяма степен за бъдещата им професия. Близко 40 % от тях работят по специалността си или в област, близка до своята специалност.

Анализът от анкетите е показателен за конкурентноспособността на професионалното направление.

В заключение може да се посочи, че специалност Теология се намира в здрава структура, каквато е Факултетът по хуманитарни науки на ШУ, разчита на колегиална подкрепа, работи в отлична материална база и се развива в традициите на една стегната административна система. Като цяло професионалното направление има устойчиво развитие и осигурява специалисти богослови за нуждите на Българската православна църква, обществени и културни институции, занимаващи се с проблемите на религията и теологията.

ЛИТЕРАТУРА

- Bnr 2017:** Kazusat sas zakrivaneto na katedrata po teologiya v Shumenskiya universitet <<https://bnr.bg/shumen/post/100814347/kazusat-sas-zakrivaneto-na-katedrata-po-teologia-v-shumenskiya-universitet>> (status 30.03.2017) [Казусът със закриването на катедрата по теология в Шуменския университет].
- DV 2020:** Zakon za vischeto obrazovanie. // Darzhaven vestnik, 17, 25.02.2020 <<https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=146064>> (status 04.04.2022) [Закон за висшето образование. // Държавен вестник, 17, 25.02.2020].
- Krastev 2013:** Krastev, A. Privetstveno slovo. – In: Vyara i znanie. Yubileen sbornik v chest na 60-godishninata na prof. Angel Krastev i 20-godishninata ot sazdavaneto na spetsialnost Teologiya v Shumenskiya universitet. Shumen: Faber [Кръстев, А. Приветствено слово. – Във: Вяра и знание. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. А. Кръстев и 20-годишнината от създаването на специалност Теология в Шуменския университет. Шумен: Фабер].
- НАОА 2022:** Doklad na Postoyanata komisiya po humanitarni nauki i izkustva za rezultatite ot izvarshenoto otsenyavane po programna akreditatsiya na profesionalno napravlenie 2.4. Religiya i teologiya v Shumenskiya universitet “Episkop Konstantin Preslavski” <https://www.neaa.government.bg/images/Akreditirani_PN/dokladi_otPN/Doklad_PK_HNI-PN-2.4-SHU-2022act_p.pdf> (status 12.03.2022) [Доклад на Постоянната комисия по хуманитарни науки и изкуства за резултатите от извършеното оценяване по процедура за програмна акредитация на професионално направление 2.4. Религия и теология в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“].
- Stefanov 2011:** Stefanov, P. Istoriya na katedrata po teologiya. – In: Vachkova, K. (sast.) Istoriya na katedrite v Shumenskiya universitet „Episkop Konstantin Preslavski“ (1971-2011). Shumen: UI „Episkop Konstantin Preslavski“ [Стефанов, П. История на катедрата по теология. – Във: Вачкова, К. (съст.). История на катедрите в Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“ (1971-2011). Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“].
- Vachkova 2011:** Vachkova, K. Istoriya na Shumenskiya universitet „Episkop Konstantin Preslavski“. Shumen: UI „Episkop Konstantin Preslavski“ [Вачкова, К. История на Шуменския университет „Еп. Константин Преславски“. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“].